

Підколесна Л.А., Тернова О.І.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ НАВЧАННЯ АУДІЮВАННЯ ЯК ВИДУ МОВЛЕННЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ НЕЛІНГВІСТИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

У статті показані теоретична значимість комплексного розвитку і вдосконалення механізмів аудіювання; доцільність навчання студентів нелінгвістичних спеціальностей аудіювання на основі системи вдосконалення аудитивних механізмів; висвітлена система навчання професійно-орієнтованого аудіювання студентів-економістів; науково обґрунтована методика навчання аудіювання професійних текстів на основі вдосконалення механізмів аудіювання в умовах нелінгвістичних факультетів.

Ключові слова: аудіювання, аудіотекст, аудитивні механізми, професійно-орієнтоване аудіювання, англійська мовленнєва діяльність, професійна комунікативна компетентність, аудитивні вправи професійного спрямування, психолінгвістичні механізми аудіювання.

Сьогодні з метою підвищення професійного потенціалу на ринку праці випускника вищої школи дисципліни, спрямовані на вивчення і вдосконалення навиків і вмінь з іноземної мови, повинні стояти в одному ряду з професійно-орієнтованими предметами. У сучасному житті для успішного засвоєння і подальшого використання знань, зокрема англійської мови, студент має опанувати всі види мовленнєвої діяльності (говоріння, аудіювання, читання, письмо) і вміти застосовувати їх в професійній діяльності, у громадських і загальноекономічних сторонах суспільного життя.

Мета статті – науково-теоретичне обґрунтування методики навчання професійно-орієнтованого аудіювання як засобу спілкування в умовах нелінгвістичних факультетів.

Об'єкт дослідження – процес навчання професійно-орієнтованого аудіювання на заняттях з іноземної (англійської) мови студентів нелінгвістичних спеціальностей.

Предмет дослідження – методика навчання студентів-економістів професійно-орієнтованого аудіювання на основі корекції, розвитку і вдосконалення психологічних механізмів мовлення за допомогою цілеспрямовано обраних стратегій, спеціально складеної системи вправ, що враховують специфіку майбутньої професійної діяльності.

У методиці викладання іноземних мов аудіюванню надається величезне значення, тому що сприйняття іноземної мови на слух (зокрема англійської) – процес складний, що вимагає максимального зосередження і концентрації уваги студента, а від викладача – послідовної підготовки до розвитку цього виду мовленнєвої діяльності. У зв'язку з цим нагальним постає питання методичної організації навчання аудіювання, правильного планування даного процесу, так, щоб рівень сформованості аудитивних навичок студентів нелінгвістичних спеціальностей відповідав запитам сучасного інформаційного суспільства.

Варто нагадати, що аудіювання – це рецептивний вид мовленнєвої діяльності, який являє собою одночасне сприйняття і розуміння мови на слух.

Аудіювання займає, як правило, до 60 % навчального часу, таким чином, потреба у спеціальному і цілеспрямованому навчанні аудіювання як самостійного виду мовленнєвої діяльності очевидна.

Завдяки аудіюванню напрацьовуються аудитивні вміння, які забезпечують стійке засвоєння цього виду мовленнєвої діяльності, саме вимови, а також доведення до автоматизму здатності безпомилково, швидко й одночасно стабільно сприймати фонетичний код, удосконалюючи лексико-граматичні навички.

Слід зупинитись на психологічному механізмі аудіювання і труднощах, з якими стикаються студенти нелінгвістичних факультетів під час аудіювання. Це невміння швидко й адекватно проводити смислово обробку сприйнятої на слух інформації, недостатність досвіду в її сприйнятті на слух, неналежна розвиненість фонематичного слуху й основних психологічних механізмів смислового сприйняття іноземної мови на слух, невміння долати перешкоди під час аудіювання. Таким чином, викладач іноземної мови нелінгвістичного факультету повинен ставити конкретні завдання з навчання аудіювання.

Постає слушне запитання: як слід змінити навчання аудіювання студентів нелінгвістичних спеціальностей, щоб сформувати у них достатній рівень аудитивної компетенції з метою виконання професійно-ділової і міжкультурної комунікації.

Навчання професійно-орієнтованого аудіювання на практичних заняттях з англійської мови у нелінгвістичних вищих закладах освіти може стати успішним, якщо викладач буде враховувати рівень сформованості психологічних механізмів аудіювання та змістового сприйняття іноземної мови на слух. У даному разі є потреба в запровадженні спеціальних методик навчання професійно-орієнтованого аудіювання, заснованих на характері взаємозв'язку психологічних механізмів і спеціальної системи аудитивних вправ. Навчання професійно-орієнтованого аудіювання в умовах нелінгвістичних факультетів проводиться з урахуванням специфіки внутрішньої структури даного виду мовленнєвої діяльності та майбутньої професійної діяльності студента, зокрема в галузі економіки.

Методика навчання аудіювання студентів нелінгвістичних факультетів будується на основі системи фахово спрямованих методичних матеріалів, стратегій, прийомів, форм роботи і системи вправ, що забезпечують подолання психологічних, лінгвістичних і дидактичних труднощів у сприйнятті іншомовної професійно-орієнтованої інформації на слух. Високий рівень сформованості аудитивних механізмів поглиблює словниковий запас, включаючи термінологічний апарат зі спеціальності; дозволяє інтенсивніше розпізнавати лексичні одиниці і граматичні конструкції у спеціалізованих текстах, збільшує обсяг розуміння професійно значимої інформації.

Теоретичні основи навчання аудіювання як виду мовленнєвої діяльності студентів-економістів розкриваються через основні теоретичні положення навчання студентів нелінгвістичних факультетів професійно-орієнтованого аудіювання на основі вдосконалення аудитивних механізмів на матеріалі англійської мови. Психологічну основу аудіювання становлять внутрішні процеси сприйняття, впізнавання мовних образів, розуміння їх значень, осмислення інформації, поєднання відомостей та їх узагальнення, утримання інформації в пам'яті, складення умовиводів.

У методичній літературі можна виявити безліч класифікацій аудіювання: за метою і характером сприйняття інформації; за значенням і формою перебігу смислового сприйняття під час спілкування; за швидкістю обробки основної інформації; за обсягом розуміння прослуханого матеріалу.

На нашу думку, у ході підготовки до аудіювання викладач має враховувати кілька видів аудіювання для студентів немовного профілю з позиції їхньої професійної діяльності. Важливо правильно вибрати вид аудіювання відповідно до завдання і цілей навчання іноземних мов, обов'язково враховуючи психологічні процеси смислової переробки інформації у ході аудіювання.

Так, смислова переробка інформації у ході аудіювання спрямована на одержання таких результатів, як ідентифікація слів і їх значень, встановлення зв'язків між словосполученнями в реченні, між окремими реченнями і попередньою частиною тексту.

З практики відомо, що механізми аудіювання на рідній та іноземній мові однакові, однак відрізняються вони лише рівнем функціонування, ступенем сформованості, вмінням оперувати мовними підходами і мовленнєвими способами формулювання думки. Тому методика навчання аудіювання залишається традиційною, як і в навчанні рідній мові, так і іноземній, і полягає у правильному виборі тексту для аудіювання.

Відбір або складання тексту для аудіювання підпорядковані основним вимогам навчальної програми, з урахуванням конкретних умов навчання. З практики викладання відомо, що підбір матеріалу для аудіювання має включати кілька різновидів текстів, простих, складних і спеціально зорієнтованих, призначених для розвитку певних механізмів аудіювання.

Для правильного навчання професійно-орієнтованого аудіювання слід знати особливості професійних текстів, пропонованих на слух: наукових, науково-популярних і спеціальних; їх внутрішньо текстові зв'язки, завершеність, інформативність, точність, логічну послідовність; переважання абзаців із визначеною структурою; наявність формальних ознак логіко-змістових зв'язків між елементами тексту (прислівники, модальні слова, фрази-кліше, вступні обороти і мовні конструкції); наявність пасивних мовних конструкцій; переважання двоскладних речень; часте вживання складних підрядних речень; дієприслівникових і дієприкметникових зворотів і речень; наявність інфінітивних конструкцій та ін.

Така методика аудіювання має за мету перевірку рівня сформованості професійно значимих умінь у смисловому сприйнятті мовлення на слух. По-перше, вміти прогнозувати зміст, тобто виділяти початок, середину, кінець аудіотексту за заголовком, ключовими словами, змістовими частинами, за фрагментом повідомлення, планом і тезами. Іншими словами, вміти відновлювати зміст пропущеної частини, спираючись на професійний досвід і контекст. По-друге, запам'ятовувати й утримувати в пам'яті прослухану інформацію і потім відтворювати її в подальшій професійній діяльності. По-третє, встановлювати зв'язок між аудіоінформацією і візуальною опорою, поданою у вигляді схем, графіків, креслень, формул, літерних і цифрових позначень. По-четверте, виділяти найбільш інформативні частини наукових повідомлень; визначати тему, ідею й основний зміст аудіотексту; встановлювати взаємозв'язок між фактами, причинами, подіями аудіоповідомлення; логічну послідовність аудіотексту; перетворювати прийняту інформацію у великі чи малі мовні одиниці.

Важливим у навчанні аудіювання є також напрацювання навичок виводити власні судження і висловлювати свою думку про прослухане повідомлення на основі минулого досвіду, професійної ерудиції та контексту.

Отже, методика викладання навчання аудіювання має бути спрямована на вміння зрозуміти наукову іноземну мову при одно- чи дворазовому прослуховуванні з чи без зорової невербальної опори і з подальшим її використанням у різних видах мовленнєвої діяльності та в мовних ситуаціях.

Студент має навчитись завдяки освоєнню технік аудіювання аналізувати ситуації спілкування (місце, час, співрозмовника, мету контакту), приймати рішення про програму своєї мовленнєвої і немовної поведінки, орієнтованої на досягнення комунікативної мети з урахуванням ситуації спілкування.

Організація навчального матеріалу, прийоми і способи навчання аудіювання, система вправ мають враховувати особистість студента – його потреби, мотиви, здібності, активність, інтелект. В умовах професійної освіти ці потреби і мотиви орієнтовані на оволодіння майбутньою спеціальністю.

Урахування професійних потреб особистості, мотивації у ході навчання аудіювання вкрай важливі для підготовки і відбору аудіотекстів. У цьому зв'язку важливо використовувати автентичні аудіоматеріали із записами природної наукової мови: виступи, лекції, доповіді, дискусії, радіо- і телепередачі, інтернет-повідомлення за тематикою, що цікавлять студентів і актуальні для науки. Такі матеріали забезпечують ефективність навчання професійно-орієнтованого аудіювання.

У зв'язку з обмеженістю годин, що відводяться на вивчення англійської мови, великого значення набуває позааудиторна робота студентів, а саме: проведення семінарів з участю носіїв мови; запрошення фахівців – носіїв мови; організація лекцій з економічної тематики англійською мовою.

У рамках нелінгвістичних факультетів такі ситуації можна вважати навчальними через брак природного мовного середовища. Завдяки цьому студенти можуть застосувати

одержану професійну інформацію, входячи до мовного середовища. Це можуть бути і участь у міжнародних форумах і семінарах; у засіданнях круглого столу за участю іноземців, дискусії, дебати, повідомлення; професійно-спрямовані передачі з інформаційних джерел Інтернету; участь і супровід офіційних делегацій; інтерв'ю, ділові зустрічі, бізнес-переговори, конференції в режимі он-лайн; презентації освітніх програм зарубіжних вищих навчальних закладів.

У таких найбільш типових ситуаціях аудіювання студент має вміти оцінити актуальність, новизну й оригінальність одержуваної інформації, її важливість і значення з позицій доцільності подальшого використання в професійній діяльності. Студенти-економісти вчать добирати необхідну інформацію з конкретного професійного питання для подальшого використання на заняттях, семінарах, здійснювати відбір важливої інформації з різних джерел, а також робити виписки у вигляді схем, графіків, таблиць, тез для подальшого впровадження у навчальній і професійній діяльності.

Студент нелінгвістичного факультету завдяки освоєнню навичок аудіювання в кінці курсу навчання англійської мови повинен розуміти аудіоповідомлення професійного характеру (у монологічній формі і в діалозі), що стосується однієї зі сфер і ситуацій спілкування тривалістю від трьох до десяти хвилин звучання в нормальному середньому темпі мовлення за одноразового подання з наступним обговоренням і висловленням власної думки з приводу почутого. Такими сферами спілкування можуть стати зустрічі з зарубіжними спеціалістами; обмін інформацією загального чи професійного характеру під час бесід, у ділових переговорах і співпраці; спілкування телефоном, через систему «Skype»; у ході наукового співробітництва, у полеміці на нарадах.

Методика навчання професійно-орієнтованого аудіювання визначається стратегіями, організованими на основі врахування цілей, завдань і етапів навчання аудіювання, професійно-орієнтованого підходу, особливостей методики роботи з аудіотекстами; умов навчання англійської мови студентів нелінгвістичних спеціальностей.

Для вибору оптимальної стратегії навчання професійно-орієнтованого аудіювання слід визначити актуальні для студентів сфери спілкування і типові ситуації усного спілкування з урахуванням професійної спрямованості; виявити типові труднощі аудіювання та окреслити шляхи їх подолання; відібрати мовний аудіоматеріал з урахуванням актуальності, функціональності, фахової спрямованості для ефективного смислового сприйняття усного мовлення.

Стратегію навчання професійно-орієнтованого аудіювання в нелінгвістичному вузі варто вибудовувати не на дрібних мовних одиницях (звуках, словах, односкладних реченнях), а на значних за обсягом текстах. Це заощадить навчальний час, дасть позитивний ефект для відпрацювання аудіомеханізмів в умовах нелінгвістичного факультету.

Відповідно до обраної стратегії навчання аудіювання розробляється підсистема таких аудитивних вправ, як підготовчі, спеціальні, контролюючі.

Підготовчі вправи спрямовані на формування механізмів аудіювання в різному поєднанні, маючи на меті підвищити рівень сформованості основних психологічних аудитивних механізмів. Ці вправи максимально концентрують увагу, формують і розвивають психологічні та психолінгвістичні механізми аудіювання на мовному, мовленнєвому та змістовому рівнях. У спеціальних (професійно-спрямованих) аудитивних вправах обов'язковим є використання фахових текстів. Такі завдання орієнтовані на вдосконалення психологічних аудитивних механізмів смислового сприйняття англійської професійної мови на слух. Вправи цього типу поглиблюють економічні знання, сприяють кращому засвоєнню економічних термінів і фахових понять. Контролюючі вправи включають завдання комунікативного характеру і переслідують мету перевірити повноту і глибину розуміння аудіотексту.

Особливе значення у навчанні аудіювання відіграє вмiле поєднання викладачем стратегiй i вправ, що дозволяють здiйснювати аудитивну компетенцiю з урахуванням вимог, якi ставляться до фахiвцiв нелiнгвiстичного факультету.

Практика використання аудіювання переконливо доводить ефективність методики навчання аудіювання з позиції професійно-спрямованого підходу. Практичне навчання підтверджує можливість формування професійної аудитивної компетенції майбутнього фахівця економічного профілю.

Також варто зупинитись i на використанні сучасних технологiй навчання iз використанням iнтернет-ресурсiв, що сьогоднi набуває дедалi бiльшої значимостi. Система Iнтернет розглядається як одна iз провiдних новiтнiх технологiй навчання, так як її можливостi в галузi освiти безмежнi: органiзацiя i планування процесу навчання, пошук iнформацiї як для викладача, так i для студента, пiдбiр текстiв для студентiв з рiзним рiвнем володiння англiйською мовою. Використання iнтернет-ресурсiв у навчаннi аудіювання дозволяє не лише iнтенсифікувати навчальний процес, але й застосовувати професійно-орієнтований пiдхiд i забезпечити рiвень володiння англiйською мовою з урахуванням сучасних запитiв суспiльства.

Згадані вище моменти з позиції методики викладання роблять актуальним використання Iнтернету в системі навчання англiйської мови студентiв нелiнгвiстичних спеціальностей, що забезпечує найбільш ефективний розвиток усiх видiв мовленнєвої дiяльностi, i аудіювання зокрема. Таким чином, необхідно чiтко сформулювати принципи навчання не лише аудіювання, а й аудіювання через систему Iнтернет. Отже, дiяльнiсть викладача англiйської мови нелiнгвiстичного вищого закладу освiти має бути зосереджена на всебiчно розвиненi i повноцiнно пiдбранi сучаснi методи i методики викладання iноземної мови.

Таким чином, формування i розвиток аудитивних навичок у студентiв нелiнгвiстичних спеціальностей, якi вивчають англiйську мову, є одним iз завдань розробленої методики професійно-орієнтованого аудіювання.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Азимов Э.Г.* Словарь методических терминов (теория и практика преподавания языков) / Э. Г. Азимов, А. Н. Щукин. – СПб. : Златоуст, 1999. – 472 с.
2. *Гальскова Н.Д.* Теория обучения иностранным языкам. Лингводидактика и методика : учеб. пособие / Н. Д. Гальскова, Н. И. Гез. – [4-е изд., стер.]. – М. : Академия, 2007. – С. 161-189.
3. *Гез Н.И.* Роль условий общения при обучении слушанию и говорению / Н. И. Гез // Иностранные языки в школе. – 1981. – № 5. – С. 32.
4. *Ветохов О.М.* Наслухатися iноземної мови / О. М. Ветохов // Iноземнi мови в навчальних закладах. – 2005. – № 1. – С. 74-82.
5. *Дем'яненко М.Я.* Основи загальної методики навчання iноземним мовам / М. Я. Дем'яненко, К. А. Лазаренко. – К. : Вища школа, 1976.
6. *Колчина А.И.* Принципы обучения аудированию через систему Интернет / А. И. Колчина // Лингвистика и методика обучения иностранным языкам : сб. науч. тр. – СПб. : РГПУ, 2005. – Вып. 2.
7. *Колесникова И.Л.* Англо-русский терминологический справочник по методике преподавания иностранных языков / И. Л. Колесникова, О. А. Долгина. – СПб. : Cambridge University Press, 2001. – С. 101-106.
8. *Міхіна А.Е.* Теорія i методика навчання аудіювання : автореф. / А. Е. Міхіна. – К., 2009.
9. *Морозов Д.Л.* Обучение профессионально-ориентированному аудированию на основе совершенствования психологических механизмов речи : автореф. дис. соискание ученой степени канд. филол. наук / Д. Л. Морозов. – Н. Новгород, 2009.
10. *Пруссаков М.М.* Складності при навчаннi аудіювання iноземного тексту / М. М. Пруссаков // Iноземнi мови в школі. – 1981. – № 5. – С. 57-62.
11. *Соловова Е.Н.* Практикум к базовому курсу методики обучения иностранным языкам : учеб. пособие для вузов / Е. Н. Соловова. – М. : Просвещение, 2004. – С. 98-112.

Пидколесна Л.А., Тернова О.И.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОБУЧЕНИЯ АУДИРОВАНИЮ КАК ВИДУ РЕЧЕВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТУДЕНТОВ НЕЛИНГВИСТИЧЕСКИХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ

В статье показаны теоретическая значимость комплексного развития и совершенствования механизмов аудирования; целесообразность обучения студентов нелингвистических специальностей аудированию, на основе совершенствования системы аудитивных механизмов; освещена система обучения профессионально-ориентированного аудирования студентов-экономистов; научно-обоснованная методика обучения аудированию профессиональных текстов на основе совершенствования механизмов аудирования в условиях нелингвистических факультетов.

Ключевые слова: аудирование, аудиотекст, аудитивные механизмы, профессионально ориентированное аудирование, английская речевая деятельность, профессиональная коммуникативная компетентность, аудитивные упражнения профессионального направления, психолингвистические механизмы аудирования.

Pidcolesna L., Ternova O.

THE THEORETICAL FOUNDATIONS OF LISTENING TEACHING AS A FORM OF STUDENTS' SPEECH OF NON-LINGUISTIC SPECIALTIES

The article shows the theoretical importance of comprehensive development and improvement of listening mechanisms; the feasibility of students' training of non-linguistic specialties listening on the basis of improvement of auditory mechanisms system; illuminated by the education system of professionally-oriented listening of students-economists; scientific-grounded methods of teaching listening of professional texts on the basis of improving the mechanisms for listening in the conditions of non-linguistic faculties.

Keywords: listening, auditory text, auditory mechanisms (listening mechanisms), professionally-oriented listening, English speech activity, professional communicative competence, auditory exercises of professional direction, psycholinguistic listening mechanisms.

УДК 159.9

Tyron O.

PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF FOREIGN LANGUAGE COMPETENCY OF FUTURE SEAFARERS

The author points out that the process of globalization in maritime industry leads to the commonly accepted practice of forming international crews. It is an urgent issue to create a positive psychological climate between seafarers in such crews. The author researches psychological states of future seafarers during shipboard practice in international crews and analyses the ways of achieving their adequate foreign language and intercultural communication.

The author makes a supposition about the interconnection of emotional state of a seafarer and his needs in communication. The certain foreign language competency can consolidate the certain positive mental state of a seafarer and relieve some negative emotional state. The empiric research of this supposition is being carried out.

Keywords: psychological state, foreign language competency, socializing at sea, psychological models of interpersonal communication, a new professional culture.